

SAYYID BURHONIDDIN MUHAQQIQ TIRMIZIYNING “MA’ORIF” ASARI – DIDAKTIK ASAR

Tursunova Nilufar Samiyevna
Surxondaryo viloyati Termiz shahri

Annotatsiya

Mazkur maqolada tasavvuf ilmining yirik namoyandalaridan biri Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning “Ma’orif” asari didaktik asar sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqotda asarning ta’limiy-ma’rifiy mazmuni, unda ilgari surilgan axloqiy, ma’naviy va kasbiy tarbiyaga oid g‘oyalarning pedagogik ahamiyati ochib beriladi. “Ma’orif” asarida ilm va amal birligi, nafs tarbiyasi, ixlos, sabr, halollik kabi tushunchalar didaktik tamoyillar asosida bayon etilgani asoslanadi. Maqolada asarning zamonaviy ta’lim tizimida, xususan, talabalarda kasbiy-ma’naviy ko‘nikmalarni shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy, Ma’orif, didaktik asar, tasavvufiy ta’lim, ma’naviy tarbiya, ilm va amal, kasbiy-ma’naviy ko‘nikmalar.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri jamiyat ehtiyojlariga mos, kasbiy jihatdan yetuk va ma’naviy barkamol shaxslarni tayyorlashdan iboratdir. Bu jarayonda nafaqat zamonaviy pedagogik texnologiyalar, balki Sharq mutafakkirlarining boy ma’naviy-ma’rifiy merosidan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, tasavvufiy asarlar insonni ichki kamolot sari yetaklashi, axloqiy fazilatlarni shakllantirishi bilan didaktik ahamiyatga ega bo‘lib kelgan.

Shunday bebaho asarlardan biri Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning “Ma’orif” asaridir. Ushbu asar mazmunan pand-nasihat, tarbiyaviy g‘oyalar va ilmiy-axloqiy qarashlarga boy bo‘lib, u nafaqat tasavvufiy, balki didaktik asar sifatida ham e’tiborga loyiqdir.

“Ma’orif” asari inson tarbiyasini markazga qo‘ygan didaktik manba hisoblanadi. Asarda ilmning mohiyati, uning inson hayotidagi o‘rni, bilim va amal birligi masalalari keng yoritilgan. Muallif ilmni faqat nazariy bilim sifatida emas, balki amaliy faoliyat bilan uzviy bog‘liq holda talqin etadi. Bu esa didaktik yondashuvning muhim belgisi hisoblanadi.

Asarda namoz, ro‘za, tavba, ixlos, sabr, kamtarlik, halollik kabi tushunchalar izchil va mantiqiy ketma-ketlikda bayon qilinib, o‘quvchida axloqiy qarashlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Har bir tushuncha hayotiy misollar, hikmatli so‘zlar orqali tushuntiriladi, bu esa ta’limiy ta’sirchanlikni oshiradi.

“Ma’orif” asarining didaktik xususiyati unda qo‘llangan uslubiy vositalarda ham yaqqol namoyon bo‘ladi. Muallif pand-nasihat, hikmatli iboralar, Qur’on oyatlari va hadislarga

ishoralar, mashhur mutasavvif va shoirlarning baytlaridan foydalanadi. Bu usullar o'quvchining tafakkurini faollashtirib, uni mustaqil xulosa chiqarishga undaydi.

Shuningdek, asarda dialogik ruh, murojaat va savol-javobga xos ifodalar mavjud bo'lib, bu holat uni bevosita ta'lim jarayonida qo'llash imkonini beradi. Mazkur jihatlar asarning an'anaviy didaktik talablarga to'liq javob berishini ko'rsatadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida kasbiy kompetensiyalar bilan bir qatorda ma'naviy-axloqiy tarbiyani rivojlantirish muhim vazifa hisoblanadi. "Ma'orif" asaridagi g'oyalar bugungi kunda talabalarda kasbiy mas'uliyat, o'zini nazorat qilish, ijtimoiy faollik va vijdoniy yondashuvni shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Asardagi nafsni tarbiyalash, sabr va ixlosga asoslangan qarashlar talabalarning stressga chidamliligi, kasbiy faoliyatda barqarorlik va axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan "Ma'orif" asari zamonaviy pedagogik jarayonga integratsiya qilinishi mumkin bo'lgan samarali didaktik manba hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari mazmuni, g'oyaviy yo'nalishi va uslubiy xususiyatlari bilan didaktik asar sifatida muhim ilmiy-pedagogik ahamiyatga ega ekanligi aniqlanadi. Asarda ilgari surilgan ilm va amal birligi, axloqiy poklik, nafsni tarbiyalash, ixlos, sabr va mas'uliyat kabi g'oyalar inson shaxsining kamol topishi va ma'naviy barkamollikka erishishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, asarning pedagogik potentsiali uning zamonaviy ta'lim jarayoniga integratsiyalanishida, xususan, oliy ta'lim muassasalarida talabalarda kasbiy-ma'naviy ko'nikmalar, axloqiy qarashlar va ijtimoiy faol pozitsiyani shakllantirishda keng qo'llanishida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan "Ma'orif" asari nafaqat tarixiy va tasavvufiy ahamiyatga ega, balki bugungi ta'lim tizimida axloqiy-ma'naviy tarbiyani mustahkamlash va kasbiy yetuk shaxslarni tarbiyalash uchun samarali pedagogik manba sifatida qadrlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif. Tahqiq va hoshiyalar bilan: B. Furuzonfar. — Tehron: Tehron Universiteti nashriyoti, 1960.
2. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif / Tarjima: Abdülbaki Gölpınarlı. — Istanbul: Turkiya Ish Bankasi madaniyat nashrlari, 1973.
3. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif / Tarjima: Ali Rıza Karabulut. — Ankara: Mektebe Yayınları, 1995.
4. Satoğlu, Abdullah. Mevlâna'nın Hocası Seyyid Burhaneddin. — Ankara, 1968.
5. Çayırdağ, Mehmet. Seyyid Burhaneddin Hüseyin (Seyyid-i Sırdan Muhakkik-i Tirmizi). — Kayseri, 1984.
6. Karabulut, Ali Rıza. Mevlâna'nın Hocası Seyyid Burhaneddin ve Kayseri. — Kayseri, 1994.

7. Sevgi, Hacı Ahmet. Seyyid Burhaneddin Muhaqqik-i Tirmizi. — Kayseri: Erciyes Universiteti nashrlari, 1995.
8. Kağıtçı, Yaşar. Hz. Mevlânâ'nın Hocası Seyyid Burhâneddîn Hazretleri. — Kayseri: Kayseri Katta shahar hokimligi nashrlari, 2014.
9. Büyüközkara, Ender. “Seyyid Burhâneddîn Muhaqqik-i Tirmizî’de Ahlakî Arınma”. — Akademik İncelemeler Dergisi, 2019, 14/1, 275–314.
10. Sucu Köroğlu, Nurgül. “Seyyid Burhâneddîn Muhaqqik-i Tirmizî’nin Ma’arif’inde Nefsle İlgili Mütalaalar”. — Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi, 2022, No. 15, 271–292.
11. Lewis, Franklin D. “Seyyid Burhâneddîn Muhakkik-ı Tirmizî”. Tarj. Osman Nuri Küçük. — Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009/1, c. VIII, №15, 159–176.
12. Abdurahmonov, A. Ma’naviy tarbiya asoslari. — Toshkent: Fan, 2018.
13. Karimov, I. A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.